

KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI MODUL-KREDIT TIZIMI ORQALI QUVVATLASH

Ergasheva Nigora Abdigapparovna

Namangan davlat texnika universiteti

tayanch doctaranti

E-mail: ergashevarogin095@gmail.com

Tel: +998 99 699 29 20

Annotatsiya

Ushbu maqolada kichik sanoat zonalari faoliyatini modul-kredit tizimi orqali qo‘llab-quvvatlashning nazariy va amaliy asoslari o‘rganildi. Tadqiqotda kichik sanoat zonalarining rivojlanish dinamikasi, moliyalashtirish mexanizmlari hamda investitsiya loyihalarini bosqichma-bosqich moliyalashtirish tamoyillari ilmiy manbalar va rasmiy statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilindi. Modul-kredit tizimining tuzilishi ishlab chiqildi hamda uning kredit resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishdagi afzalliklari asoslandi. Natijalar mazkur yondashuv moliyaviy resurslardan oqilona foydalanishni ta’minlagani, investitsiya loyihalarini izchil amalga oshirish imkoniyatini kengaytirgani va kichik sanoat zonalarining barqaror rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaganini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: kichik sanoat zonalari, modul-kredit tizimi, investitsiya loyiholari, moliyalashtirish, kredit resurslari, tadbirkorlik, sanoat siyosati, iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация

В статье были исследованы теоретические и практические основы поддержки деятельности малых промышленных зон посредством модульно-кредитной системы. На основе официальных статистических данных и современных научных источников был проведён анализ развития малых промышленных зон, механизмов финансирования и принципов поэтапного финансирования инвестиционных проектов. Была разработана структура модульно-кредитной системы и обоснованы её преимущества в повышении эффективности использования кредитных ресурсов. Полученные результаты показали, что предложенный подход обеспечил более рациональное использование финансовых ресурсов, способствовал последовательной реализации инвестиционных проектов и укреплению устойчивого развития малых промышленных зон в современных экономических условиях.

Ключевые слова: малые промышленные зоны, модульно-кредитная система, инвестиционные проекты, финансирование, кредитные ресурсы, предпринимательство, промышленная политика, экономическое развитие.

Abstract

This article examined the theoretical and practical foundations of supporting small industrial zones through a modular credit system. The study analyzed the development of small industrial zones, financing mechanisms, and staged financing principles for investment projects based on official statistical data and relevant scientific literature. A modular credit system was developed, and its advantages in improving the efficiency of credit resource utilization were substantiated. The findings demonstrated that the

proposed approach enabled more efficient allocation of financial resources, facilitated the consistent implementation of investment projects, and strengthened the sustainable development of small industrial zones. The study also confirmed the practical applicability of the proposed financing model under the current institutional and economic environment.

Keywords: small industrial zones, modular credit system, investment projects, financing, credit resources, entrepreneurship, industrial policy, economic development.

KIRISH

Kichik sanoat zonasi O'zbekiston sanoat siyosatining amaliy vositasi sifatida aniq huquqiy maqomga ega. Amaldagi tartibga muvofiq, kichik sanoat zonasi ularning tashkil etilishi va faoliyat yuritishi, hududlarida tadbirkorlik subyektlarini tanlov asosida saralab olish va joylashtirish qoidalari bilan tartibga solinadi; zona hududida yer uchastkalari elektron onlayn-auksion orqali beriladi, auksion g'olibiga zona ishtirokchisi maqomi taqdim etiladi va direksiya u bilan investitsiya loyihasini amalga oshirish to'g'risidagi bitimni imzolaydi [1]. Boshqaruv konturi esa erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarini ma'muriy kengashlari hamda ularning faoliyatini muvofiqlashtiruvchi Respublika kengashi orqali shakllantirilgan bo'lib, ushbu tuzilma investorlar bilan ishlash, loyihalarni tanlash va joylashtirish vakolatlarini bir markazda jamlaydi [2].

Institutsional bazaning yetuklashuvi amaliy natijalarda o'z aksini topdi. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilning 1-iyul holatiga maxsus iqtisodiy zonalar, kichik sanoat zonalarini, texnoparklar va klasterlar ishtirokchilarining umumiy soni 7 513 tani, shu jumladan kichik sanoat zonalarida faoliyat yurituvchi korxonalar soni 3 109 tani tashkil etdi [3]. Bir yil oldingi kesimda - 2024-yilning 1-iyul holatiga - mamlakatda ishtirokchisi mavjud 400 ta kichik sanoat zonasi qayd etilgan va ular tarkibidagi korxonalar soni 3 069 taga yetgan edi [4]. Ushbu ikki nuqta o'rtasidagi qiyoslash zonalar tarmog'ining kengayish bosqichidan sifat bosqichiga o'tayotganini ko'rsatadi: yangi maydonlar ochish emas, balki mavjud maydonlarni to'ldirish, ishtirokchilarni ushlab qolish va ularning loyihalarini oxiriga yetkazish birinchi o'ringa chiqmoqda.

Bu o'tish moliyaviy jihatdan kuchli davlat qo'llab-quvvatlovi bilan ta'minlangan. Prezident Farmoniga muvofiq, 2026-2027-yillarda tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda zarur moliyaviy va infratuzilmaviy sharoitlar yaratish uchun jami 270 trillion so'm yo'naltiriladi; shundan erkin iqtisodiy va kichik sanoat zonalarini infratuzilmasini rivojlantirishga Davlat byudjetidan 4 trillion so'm, tijorat banklari tomonidan kichik va o'rta biznesga 250 trillion so'm (shu jumladan tadbirkorlik dasturlari doirasida 30 trillion so'm), "Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi" AJ orqali kamida 5 mingta loyihani amalga oshirishga 4 trillion so'm ajratiladi. Xuddi shu hujjat 2026-yil 1-maydan boshlab tadbirkorlik subyektlarining to'lov qobiliyatini soliq, kommunal to'lovlar, tranzaksion operatsiyalar, tovar aylanmasi va eksport bo'yicha mavjud ma'lumotlar bazalari asosida baholovchi muqobil skoring tizimini joriy etishni belgilaydi [5]. Kichik biznesning makroiqtisodiy vazni bu resursning maqsadli ekanini

tasdiqlaydi: 2025-yil yanvar-sentabr yakunlari bo'yicha kichik tadbirkorlik subyektlari 638 221,7 mlrd so'm qo'shilgan qiymat yaratib, iqtisodiyotdagi yalpi qo'shilgan qiymatning 51,5 foizini ta'minladi [6].

Amaliy nuqtai nazardan masala quyidagicha qo'yiladi. Zona ishtirokchisi loyihani bosqichma-bosqich amalga oshiradi: avval maydonni oladi va muhandislik tarmoqlariga ulanadi, so'ngra binoni jihozlaydi, keyin uskunani o'rnatadi va ishga tushiradi, oxirida aylanma mablag'ga muhtoj bo'ladi. Har bir bosqichning muddati, xavf darajasi va garov salohiyati bir-biridan tubdan farq qiladi. Kredit resursi esa an'anaviy tarzda yagona summa, yagona muddat va yagona ta'minot talabi bilan taqdim etiladi. Natijada bosqichlar o'rtasidagi vaqt uzilishlari yuzaga keladi: mablag' erta kelib bo'sh turadi yoki kech kelib ishlab chiqarishni to'xtatib qo'yadi. Modul-kredit tizimi aynan shu uzilishni bartaraf etishga qaratilgan bo'lib, kredit resursini loyiha bosqichlariga mos keladigan, mustaqil shartlarga ega modullarga ajratadi va har bir modulni oldingi modul bo'yicha bajarilgan majburiyatlar natijasiga bog'laydi. Maqolaning maqsadi - ushbu arxitekturaning nazariy asosini ishlab chiqish va uni O'zbekistonning amaldagi institutsional-moliyaviy sharoitiga moslashtirish.

ADABIYOTLAR SHARHI

Kredit resursining bo'linmasligi bilan bog'liq muammoning ildizi moliyaviy nazariyada aniq belgilangan. Stiglitz va Weiss kredit bozorida muvozanat holatida ham ratsionlash saqlanishini ko'rsatdi: foiz stavkasini oshirish qarz oluvchilar tarkibini yomonlashtiradi va bank uchun kutilayotgan daromadni pasaytiradi, natijada bank narxni emas, hajmni cheklashni afzal ko'radi [7]. Ushbu mantiq kichik sanoat zonasi ishtirokchisiga to'g'ridan-to'g'ri taalluqli: uning axborot shaffofligi past, kredit tarixi qisqa, garov bazasi cheklangan bo'lgani uchun u aynan hajm cheklovi qurboniga aylanadi.

Berger va Udell moliyaviy o'sish sikli paradigmasini taklif etib, korxonaning yoshi, hajmi va axborot shaffofligi o'zgargani sari optimal kapital tuzilmasi ham o'zgarishini asosladi: hayotiy siklning turli nuqtalarida turli moliyalashtirish manbalari samarali bo'ladi [8]. Bundan kelib chiqadigan xulosa aniq - bitta kredit mahsuloti loyiha barcha bosqichlari uchun bir vaqtning o'zida optimal bo'la olmaydi.

Neher bosqichli moliyalashtirishning agentlik nazariyasi asosidagi izohini berdi. Uning modelida loyihani boshidanoq to'liq moliyalashtirish samarali bo'lsa-da, amalda imkonsiz bo'lib qoladi, chunki tadbirkor investitsiya sarflangach tashqi investorning ulushini qayta muzokara qilishdan tiyilishga majbur emas. Investitsiyani vaqt bo'yicha bosqichlarga bo'lish shu majburiyat muammosini yumshatadi: dastlabki bosqich investitsiyalari keyingi bosqichlarni ta'minlaydigan garovni yaratadi [9]. Ushbu mexanizm modul-kredit tizimining markaziy nazariy tayanchini tashkil etadi - har bir bajarilgan modul keyingi modul uchun ham axborot, ham moddiy ta'minot hosil qiladi.

Empirik-siyosiy adabiyotda kichik biznesni moliyalashtirishning global konturi ko'rsatib berilgan. OECD deyarli 50 ta mamlakat kesimida moliyalashtirish tendensiyalarini kuzatib, kichik va o'rta korxonalar uchun moliyalashtirish tuzilmasi

qisqa muddatli va kichik hajmli vositalar tomon siljiyotganini, bu esa uzoq muddatli investitsiyalar, mahsuldorlik va raqobatbardoshlikka bevosita ta'sir qilishini qayd etdi [10]. Xalqaro moliya korporatsiyasi baholariga ko'ra, rivojlanayotgan bozorlarda mikro, kichik va o'rta korxonalarning moliyalashtirish tanqisligi 5,7 trillion AQSh dollari darajasiga yetgan bo'lib, u 2015-2019-yillarda yiliga 6 foizdan ortiq o'sgan [11]. Ushbu ikki manba bir xil xulosaga olib keladi: resurs hajmini oshirishning o'zi tanqislikni yopmaydi, resursni yetkazib berish arxitekturasini hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Sanoat zonalarini bo'yicha xalqaro me'yoriy adabiyot ham shu yo'nalishda rivojlangan. UNIDO tomonidan e'lon qilingan sanoat parklari bo'yicha xalqaro yo'riqnoma parkni rejalashtirish, qurish, boshqarish, marketing va investitsiyalarni jalb qilish bosqichlarini alohida-alohida ajratib, har bir bosqich uchun tegishli qaror qabul qilish mezonlarini belgilaydi; hujjat parklarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik samaradorligini o'lchovchi indikatorlar tizimini ham taqdim etadi [12]. Mintaqaviy kesimda UNIDO O'zbekiston, Ozarbayjon, Tojikiston va Turkmaniston zonalarini bo'yicha diagnostik tadqiqotlar o'tkazib, zonaning rivojlanish fazasini hisobga olgan holda ularning xarajat samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalarni shakllantirdi [13]. UNIDO, Jahon banki va GIZ hamkorligida tayyorlangan eko-sanoat parklari xalqaro doirasi esa park va milliy daraja o'rtasidagi samaradorlik talablarini bog'lovchi indikatorlar to'plamini kiritdi [14]. Ushbu uch hujjatning umumiy jihati - zona faoliyatini bosqichlar va o'lchanadigan mezonlar orqali boshqarish tamoyili.

Milliy adabiyotda kichik sanoat zonalarining rivojlanish dinamikasi rasmiy ko'rsatkichlar asosida o'rganilgan. Farmonov zonalar bo'yicha sanoat mahsuloti hajmi 2019-yildagi 2 516,5 mlrd so'mdan 2023-yilda 9 505,6 mlrd so'mga yetganini, qurilish ishlari hajmi shu davrda 32 mlrd so'mdan 178,6 mlrd so'mgacha o'sganini, asosiy kapitalga investitsiyalar esa 2022-yildagi 1 663,6 mlrd so'mlik yuqori nuqtadan 2023-yilda 1 038,6 mlrd so'mga o'zgarganini ko'rsatdi [15]. Ishlab chiqarish va infratuzilmaning izchil o'sishi fonida investitsiya oqimining tebranishi moliyalashtirish ketma-ketligini bosqichlarga bog'lash zaruratini nazariy jihatdan emas, amaliy jihatdan asoslaydi.

Sharh natijasi quyidagicha umumlashadi. Nazariy adabiyot kredit ratsionlashi [7], hayotiy sikl bo'yicha kapital tuzilmasining o'zgaruvchanligi [8] va bosqichli moliyalashtirishning intizomiy funksiyasi [9] haqidagi mustahkam asosni beradi; siyosiy adabiyot resurs hajmi bilan bir qatorda uni yetkazish mexanizmi muhimligini tasdiqlaydi [10; 11]; sanoat parklari bo'yicha xalqaro doiralar bosqichli boshqaruv va o'lchanadigan indikatorlar tamoyilini o'rnatadi [12; 13; 14]; milliy tadqiqotlar esa O'zbekiston zonalarida aynan investitsiya bosqichi eng nozik bo'g'in ekanini ko'rsatadi [15]. Bu manbalarni bir arxitekturaga birlashtiruvchi konstruktsiya - modul-kredit tizimi - hozircha yaxlit shakllantirilmagan bo'lib, maqola shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

METODOLOGIYA

Tadqiqot nazariy-konseptual modellashtirish yondashuviga asoslandi va uch bosqichda amalga oshirildi. Dastlab kichik sanoat zonalarida investitsiya loyihalari

amalga oshirish jarayoniga muvofiq bosqichlarga ajratildi hamda har bir bosqichning moliyalashtirish ehtiyoji, muddati va resurs talabi aniqlandi. Keyingi bosqichda loyiha jarayonlari modul-kredit tamoyili asosida alohida moliyalashtirish modullariga guruhlandi. Har bir modul mustaqil moliyalashtirish shartlari, ajratiladigan mablag' hajmi, bajarilish muddati va kutilayotgan natijalarga muvofiq shakllantirildi. So'ng taklif etilgan modelning amaliy qo'llash imkoniyatlari normativ hujjatlar, rasmiy statistik ma'lumotlar va kichik sanoat zonalari faoliyatiga oid tahlillar asosida baholandi. Tadqiqot davomida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va konseptual modelashtirish usullaridan foydalanildi. Mazkur yondashuv modul-kredit tizimining investitsiya loyihalarini bosqichma-bosqich moliyalashtirishdagi afzalliklarini aniqlash hamda kredit resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlarini asoslashga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kichik sanoat zonalari tarmog'i so'nggi yillarda barqaror kengaydi. Quyidagi jadval ikki hisobot sanasi kesimida rasmiy ko'rsatkichlarni qiyoslaydi.

1-jadval

Maxsus iqtisodiy zona, kichik sanoat zonasi, texnopark va klasterlar ishtirokchilari soni¹.

Ko'rsatkich	2024-yil 1-iyul	2025-yil 1-iyul	Manba
Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilari, ta	959	932	[4]; [3]
Kichik sanoat zonalari ishtirokchilari, ta	3 069	3 109	[4]; [3]
Texnoparklar ishtirokchilari, ta	2 172	3 104	[4]; [3]
Klasterlar ishtirokchilari, ta	408	368	[4]; [3]
Jami ishtirokchilar, dona	6 608	7 513	[4]; [3]
Ishtirokchisi mavjud kichik sanoat zonalari soni, ta	400	-	[4]

Izoh: 2024-yil bo'yicha jami qiymat manbada keltirilgan to'rt toifa ko'rsatkichining yig'indisidir. 2025-yil bo'yicha jami qiymat manbada bevosita keltirilgan.

1-jadval ikki muhim jihatni ochib beradi. Birinchidan, umumiy ishtirokchilar soni bir yil ichida 6 608 tadan 7 513 taga yetdi va bu institutsional shakllarning jozibadorligi ortayotganini tasdiqlaydi [3; 4]. Ikkinchidan, kichik sanoat zonalari ishtirokchilari soni 3 069 tadan 3 109 taga o'zgardi - o'sish saqlangan, biroq uning sur'ati texnoparklardagi jadal kengayishdan farq qiladi. Bu farq zonalar tarmog'ining ekstensiv bosqichni tugatib, intensiv bosqichga o'tayotganini bildiradi: bundan keyingi natija yangi ishtirokchilar sonidan emas, mavjud ishtirokchilar loyihalarining oxiriga yetkazilishidan hosil bo'ladi.

Moliyaviy dinamika bu xulosani kuchaytiradi. Zonalarda sanoat mahsuloti hajmi 2019-yildagi 2 516,5 mlrd so'mdan 2023-yilda 9 505,6 mlrd so'mga, qurilish ishlari hajmi 32 mlrd so'mdan 178,6 mlrd so'mga o'sdi; asosiy kapitalga investitsiyalar esa 2022-yildagi 1 663,6 mlrd so'mdan 2023-yilda 1 038,6 mlrd so'mga o'zgardi [15]. Ishlab chiqarish va infratuzilmaning izchil ko'tarilishi fonida investitsiya oqimining tebranishi moliyalashtirish rejimining loyiha bosqichlari bilan to'liq

¹ Manbalar asosida muallif ishlanmasi.

sinxronlashmaganini ko'rsatadi. Aynan shu nuqta modul-kredit tizimining amaliy qo'llanish maydonini belgilaydi.

Modul-kredit tizimi kredit resursini yagona summa sifatida emas, balki funksional jihatdan mustaqil beshta modul to'plami sifatida shakllantiradi. Har bir modul uch elementdan iborat: taqsimlash sharti (oldingi modul natijasi), o'z muddati va o'z narxi. Modullar o'rtasidagi bog'lovchi vosita - kredit balli, ya'ni bajarilgan majburiyat natijasida to'planadigan va keyingi modulga kirish huquqini ochadigan o'lchov birligi. Ushbu konstruktsiya ta'lim sohasidagi modul-kredit tizimidan uchta prinsipni oladi: to'planuvchanlik, ko'chuvchanlik va bosqichli o'tish; moliyaviy mazmunni esa bosqichli moliyalashtirish nazariyasidan [9] va hayotiy sikl bo'yicha kapital tuzilmasi paradigmasidan [8] oladi.

2-jadval

Modul-kredit tizimining tarkibi va amaldagi resurs bazasiga bog'lanishi¹

Modul	Loyiha bosqichi	Taqsimlash sharti (kredit balli asosi)	Institutsional / resurs asosi	Manba
M1. Infratuzilma moduli	Muhandislik tarmoqlariga ulanish	Elektron auksionda g'olib bo'lish va investitsiya bitimining imzolanishi	Erkin iqtisodiy va kichik sanoat zonalari infratuzilmasi uchun Davlat byudjetidan 4 trln so'm (2026-2027)	[1]; [5]
M2. Ishlab chiqarish maydoni moduli	Bino va maydonni tayyorlash	M1 bo'yicha ulanishning texnik qabuli	Zona hududidagi davlat mulkini uzoq muddatli ijaraga berish tartibi	[1]
M3. Uskuna moduli	Texnologik jihozlash	M2 bo'yicha maydonning foydalanishga tayyorligi	Tijorat banklarining kichik va o'rta biznesga yo'naltiriladigan 250 trln so'mlik resursi	[5]
M4. Aylanma mablag' moduli	Ishlab chiqarishni ishga tushirish va barqarorlashtirish	M3 bo'yicha uskunaning sinovdan o'tishi va ilk mahsulot chiqarilishi	Tadbirkorlik dasturlari doirasidagi 30 trln so'm; "Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi" AJ orqali 4 trln so'm va kamida 5 mingta loyiha	[5]
M5. Kompetensiya moduli	Boshqaruv, standartlar, samaradorlik	M4 bo'yicha barqaror ishlab chiqarish rejimiga chiqish	UNIDO sanoat parklari yo'riqnomasidagi boshqaruv va samaradorlik indikatorlari	[12]; [14]

Izoh: jadvaldagi moliyaviy parametrlar 2026-2027-yillar uchun belgilangan qiymatlarga muvofiq keltirilgan [5]; huquqiy shartlar amaldagi nizom talablariga muvofiq berilgan [1].

Birinchi samara - axborot assimetriyasining bosqichma-bosqich qisqarishi. Stiglitz va Weiss modelida bank axborot yetishmovchiligi sharoitida hajmni cheklashga majbur bo'ladi [7]. Modul-kredit tizimida bank bir marta katta summa

¹ Manbalar asosida muallif ishlanmasi

bo'yicha qaror qabul qilmaydi, balki har bir modulda kichikroq summa bo'yicha, ammo oldingi modul natijasi haqidagi tasdiqlangan ma'lumot asosida qaror qabul qiladi. Har bir bajarilgan modul qarz oluvchi haqidagi noaniqlikni kamaytiradi va keyingi modul bo'yicha ratsionlash ehtimolini pasaytiradi.

Ikkinchi samara - garovning endogen shakllanishi. Neher ko'rsatganidek, dastlabki bosqich investitsiyalari keyingi bosqichlarni ta'minlaydigan garovni yaratadi [9]. Kichik sanoat zonasi sharoitida bu bog'liqlik moddiy jihatdan aniq ko'rinadi: M1 doirasidagi muhandislik ulanishi maydonning bozor qiymatini oshiradi, M2 doirasidagi tayyor bino M3 uchun garov bazasini kengaytiradi, M3 doirasidagi uskuna esa M4 uchun ta'minot bo'lib xizmat qiladi. Ishtirokchi loyihani boshlashda deyarli garovsiz bo'lgan holatdan har bir modul yakunida ta'minlangan qarz oluvchi holatiga o'tadi.

Uchinchi samara - kapital tuzilmasining hayotiy siklga muvofiqlashishi. Berger va Udell paradigmasiga ko'ra, turli bosqichlarda turli moliyaviy vositalar optimal bo'ladi [8]. Modul arxitekturasiga buni to'g'ridan-to'g'ri amalga oshiradi: M1 va M2 uzoq muddatli va past narxli byudjet resursiga, M3 o'rta muddatli bank kreditiga, M4 qisqa muddatli aylanma vositaga, M5 esa qaytarilmaydigan texnik yordam formatiga tayanadi. Bitta mahsulotning barcha bosqichlarga majburiy moslashuvi o'rniga har bir bosqich o'z mahsulotini oladi.

To'rtinchi samara - resursning bo'sh turishini kamaytirish. OECD kichik korxonalar moliyalashtirishi qisqa muddatli va kichik hajmli vositalar tomon siljiyotganini, bu esa uzoq muddatli investitsiyalarga salbiy ta'sir ko'rsatishini qayd etdi [10]. Modul-kredit tizimi bu ikki qutb o'rtasidagi ziddiyatni yechadi: har bir modul kichik va qisqa, biroq modullar zanjiri yaxlit uzoq muddatli investitsiya siklini qoplaydi. Resurs faqat kerakli bosqichda va kerakli hajmda kiradi, natijada zonalarda kuzatilgan investitsiya oqimining tebranishi [15] tekislanadi.

Beshinchi samara - o'lchash va boshqaruvning birlashuvi. UNIDO yo'riqnomasi sanoat parki samaradorligini bosqichlar va indikatorlar orqali baholashni belgilaydi [12], eko-sanoat parklari xalqaro doirasi esa park va milliy daraja o'rtasidagi samaradorlik mezonlarini bog'laydi [14]. Kredit balli ushbu indikatorlarni moliyaviy qarorga aylantiradi: modul natijasi o'lchanadi, o'lchov ball beradi, ball keyingi modulni ochadi. Zona direksiyasi va ma'muriy kengash [2] uchun bu monitoringning yagona va obyektiv tiliga aylanadi.

Modul-kredit tizimining amaliy joriy etilishi uchun zarur bo'lgan uchta shartning har biri O'zbekistonda allaqachon mavjud. Huquqiy shart - zona ishtirokchisining majburiyatlari bitim orqali aniq belgilanadi va bajarilishi direksiya tomonidan nazorat qilinadi [1]. Institutsional shart - ma'muriy kengashlar va Respublika kengashi ko'rinishidagi muvofiqlashtiruvchi tuzilma faoliyat yuritadi [2]. Axborot sharti - 2026-yil 1-maydan boshlab joriy etiladigan muqobil scoring tizimi soliq to'lovlari, kommunal to'lovlar, tranzaksion operatsiyalar, tovar aylanmasi va eksport ma'lumotlariga tayangan holda to'lov qobiliyatini baholaydi [5]. Aynan shu uchinchi shart kredit ballini hisoblash uchun texnik asos beradi: modul natijasini qo'lda emas, ma'lumotlar bazasi orqali avtomatik tasdiqlash imkoniyati yaratiladi.

Resurs jihatidan tizim qo‘shimcha mablag‘ talab qilmaydi. 2026-2027-yillarga mo‘ljallangan 270 trillion so‘mlik umumiy paket, shu jumladan zonalar infratuzilmasi uchun 4 trillion so‘m va bank sektori orqali kichik va o‘rta biznesga yo‘naltiriladigan 250 trillion so‘m [5] modullar bo‘yicha qayta taqsimlanishi kifoya. Ya‘ni modul-kredit tizimi resursni ko‘paytirishni emas, mavjud resursning kirish tartibini o‘zgartirishni nazarda tutadi. Mintaqaviy tajribada UNIDO diagnostikasi aynan zonalarining xarajat samaradorligini oshirishni asosiy yo‘nalish sifatida ko‘rsatgani [13] ushbu yondashuvni tasdiqlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari kichik sanoat zonalarini moliyalashtirish tizimini takomillashtirishda modul-kredit yondashuvi amaliy jihatdan samarali mexanizm bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatdi. O‘tkazilgan tahlillar investitsiya loyihalarini alohida bosqichlar bo‘yicha moliyalashtirish kredit resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish, moliyalashtirish jarayonining izchilligini ta‘minlash hamda loyihalarni o‘z vaqtida amalga oshirish imkoniyatini kengaytirishini tasdiqladi. Modul tamoyili asosida shakllantirilgan moliyalashtirish tizimi loyiha bajarilish bosqichlari va moliyaviy resurslar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni kuchaytiradi, investitsiya jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan moliyaviy tavakkalchiliklarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida modul-kredit tizimi investitsiya loyihalarining natijadorligini baholash, moliyalashtirish bosqichlarini rejalashtirish hamda mablag‘larning maqsadli yo‘naltirilishini nazorat qilish imkoniyatlarini kengaytirishi aniqlandi. Mazkur yondashuv kredit mablag‘larining har bir bosqichda aniq iqtisodiy natijalar bilan bog‘lanishini ta‘minlab, investitsiya resurslaridan oqilona foydalanishga sharoit yaratadi. Loyiha ishtirokchilari, moliyalashtiruvchi tashkilotlar va boshqaruv subyektlari o‘rtasidagi axborot almashinuvini tizimli tashkil etish investitsiya loyihalarining amalga oshirilish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tahlil natijalari kichik sanoat zonalarida moliyalashtirishning bosqichma-bosqich tashkil etilishi ishlab chiqarish quvvatlarini ishga tushirish muddatlarini qisqartirish, yangi ishlab chiqarish loyihalarini barqaror rivojlantirish va mavjud resurslardan samarali foydalanishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Shuningdek, modul-kredit tizimi investitsiya loyihalarining bajarilish holatini muntazam baholash, moliyalashtirish samaradorligini monitoring qilish va keyingi bosqichlarda resurslarni oqilona taqsimlash uchun ishonchli uslubiy asos yaratadi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib quyidagi takliflar ishlab chiqildi.

Birinchidan, kichik sanoat zonalarida amalga oshiriladigan investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda modul-kredit mexanizmini bosqichma-bosqich joriy etish va har bir modul uchun aniq iqtisodiy natija ko‘rsatkichlarini belgilash maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, kredit mablag‘larini ajratishda loyiha bajarilish darajasi, investitsiya samaradorligi va ishlab chiqarish natijalari asosida baholash mezonlarini qo‘llash tavsiya etiladi. Bu mablag‘lardan maqsadli va samarali foydalanishni ta‘minlaydi.

Uchinchidan, tijorat banklari, kichik sanoat zonolari direksiylari va tadbirkorlik subyektlari o'rtasida yagona raqamli axborot almashinuvi tizimini rivojlantirish investitsiya loyihalarini monitoring qilish, moliyalashtirish jarayonini tezkor boshqarish va qarorlar qabul qilish sifatini oshirishga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, modul-kredit tizimining natijadorligini muntazam baholab borish uchun moliyalashtirish hajmi, loyiha bajarilish darajasi, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish, yangi ish o'rinlari yaratish va investitsiya qaytimi kabi ko'rsatkichlarni o'z ichiga olgan kompleks monitoring tizimini joriy etish tavsiya etiladi.

Beshinchidan, investitsiya loyihalarini amalga oshirish jarayonida moliyaviy tavakkalchiliklarni oldindan baholash va ularni boshqarish mexanizmlarini modul-kredit tizimi tarkibiga integratsiya qilish loyiha barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi.

Taklif etilgan modul-kredit mexanizmi kichik sanoat zonalarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirish samaradorligini oshirish, kredit resurslaridan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish faoliyatini barqaror rivojlantirish hamda iqtisodiy natijadorlikni kuchaytirishga xizmat qiladigan ilmiy-amaliy yondashuv sifatida baholandi. Mazkur yondashuvni amaliyotda qo'llash kichik sanoat zonalarining investitsion jozibadorligini oshirish, moliyalashtirish jarayonlarini takomillashtirish va sanoat ishlab chiqarishining barqaror rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun muhim uslubiy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi 134-son qarori bilan tasdiqlangan "Kichik sanoat zonolari to'g'risida"gi nizom-
<https://www.lex.uz/uz/docs/-4758585>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 25-oktabrdagi PQ-3356-son "Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonolari faoliyati samaradorligini oshirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori -
<https://lex.uz/docs/-3392861>

3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Maxsus iqtisodiy zonalar (MIZ), kichik sanoat zonolari (KSZ), texnoparklar va klasterlar ishtirokchilari soni. 16.09.2025. - <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/63922-makhsus-i-tisodij-zonalar-miz-kichik-sanoat-zonolari-ksz-tekhnoparklar-va-klasterlar-ishtirokchilari-soni-2>

4. Toshkent viloyati statistika boshqarmasi. O'zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zona, kichik sanoat zonasi, texnopark va klasterlar faoliyati. -
<https://www.toshvilstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/14986-nashr-1488>

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 20-avgustda "Tadbirkorlar bilan V ochiq muloqotida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni - <https://president.uz/oz/lists/view/8394>

6. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Yalpi ichki mahsulot: analitik ma'lumot (2025-yil yanvar-sentabr). - https://stat.uz/img/press-relizlar/analitika-vvp_zb-lotin_p95454.pdf

7. Stiglitz, J. E., Weiss, A. Credit Rationing in Markets with Imperfect Information // The American Economic Review. 1981. Vol. 71, No. 3. Pp. 393-410. - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1505257
8. Berger, A. N., Udell, G. F. The Economics of Small Business Finance: The Roles of Private Equity and Debt Markets in the Financial Growth Cycle // Journal of Banking and Finance. 1998. Vol. 22, No. 6-8. Pp. 613-673. - [https://doi.org/10.1016/S0378-4266\(98\)00038-7](https://doi.org/10.1016/S0378-4266(98)00038-7)
9. Neher, D. V. Staged Financing: An Agency Perspective // The Review of Economic Studies. 1999. Vol. 66, No. 2. Pp. 255-274. - <https://doi.org/10.1111/1467-937X.00087>
10. OECD. OECD Financing SMEs and Entrepreneurs Scoreboard: 2025 Highlights. OECD SME and Entrepreneurship Papers, No. 67. Paris: OECD Publishing, 2025. - <https://doi.org/10.1787/64c9063c-en>
11. International Finance Corporation. MSME Finance Gap: An Updated Estimation and Evolution. Washington, D.C., 2025. - https://www.smefinanceforum.org/sites/default/files/Data%20Sites%20downloads/IFC%20Report_MAIN%20Final%203%2025.pdf
12. UNIDO. International Guidelines for Industrial Parks. Vienna, 2019. - https://www.unido.org/sites/default/files/files/2020-05/International_Guidelines_for_Industrial_Parks_EN.pdf
13. UNIDO. Leveraging the Potential of a New Generation of Industrial Parks, Zones and Cities in Azerbaijan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan. - <https://ipp.unido.org/knowledge/documents/leveraging-potential-new-generation-industrial-parks-zones-and-cities>
14. UNIDO, World Bank Group, GIZ. An International Framework for Eco-Industrial Parks. Version 2.0. Washington, D.C., 2021. - <https://documents1.worldbank.org/curated/en/350851612561873572/pdf/An-International-Framework-for-Eco-Industrial-Parks-Version-2-0.pdf>
15. Farmonov D. D. Kichik sanoat zonalari rivojlanishining hozirgi holati va tahlili // Science and Technology. 2025. - <https://science-technology.uz/index.php/journal/article/download/307/264/527>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:
Ingliz tili muharriri:
Rus tili muharriri:
Musahhih:
Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Karimova Shirin Zoxid qizi
Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, iyun, 6-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi** rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOST 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**